

EL TREBALL FEMENÍ: ANONIMAT, RENDIBILITAT I SIGNIFICACIÓ SOCIAL

Cèlia Cañellas Julià

“L'home no pot ser lliure
si no sap que està subjecte
a la necessitat,
perquè guanya sempre
la seva llibertat
amb els seus intents
mai assolits plenament
d'alliberar-se de la necessitat”.

H. ARENDT. *La condició humana*

HISTÒRIES DE FAMÍLIES, HISTÒRIES DE TREBALL FEMENÍ

A l'igual que ha fet un director de cinema, si ens preguntem qui parlarà de nosaltres quan siguem mortes, les respostes seran diferents des de l'òptica de la petita història a la visió de la macrohistòria.

Des del punt de mira de la privacitat, serà la nostra ubicació en un organigrama familiar -àvies, mares, dones, amants, amigues, filles, nétes, cunyades, nebodes, nores,... -l'element sustentador del record sentimental, però la nostra identificació en la memòria social del col·lectiu girarà innegablement entorn a un rol laboral.

Si ens fixem en detall en el nostre horitzó quotidià, hi prenen relleu un seguit de dones poc presents en els grans recomptes macroeconòmics: la modista, la peixatera, la perruquera, la caixera del super, la florista, la fornera, però també la pantalonera, la que cus botons, la que frega els terres, la que fa flors de paper, la que tanca sobres, la que depila, la que fa massatges i un munt d'etcèteres interminables que ens fan adonar de la utilitat i rendibilitat social del treball femení, encara que sigui poc qualificat, ahora que evidenciem el seu caràcter sovint submergit i emmascarat per la identificació de moltes de les seves executores com a mestresses de casa als documents administratius. Aquesta reflexió parteix d'una evidència: força alumnes de tercer de BUP de l'I.B. Lluís de Requesens de Molins

de Rei el curs 1994-95 feien constar les seves mares com a mestresses de casa als expedients, mentre que, posteriorment, la realització d'un treball d'història oral sobre les seves famílies¹ demostrava que quasi bé totes elles treballaven o havien treballat intensament durant molts anys, amb una característica comuna: el peonatge -manual o en els serveis- a causa del seu baix nivell de formació, situació que les havia abocat tard o d'hora al treball submergit o domèstic, però remunerat. En aquestes històries familiars, les àvies i mares passaven a engrossir els rengles de la mà d'obra assalariada, sobretot ocupada en el sector tèxtil, tant a les fàbriques, abundoses abans a la comarca i ara minoritàries, com als actuals tallers de confecció semiclandestins.

Explotades doblement pel treball domèstic i la jornada laboral a preu fet, aquestes dones havien assolit la categoria de mestresses de casa no en el moment del matrimoni o la maternitat sinó sobretot a partir del procés de desindustrialització que les havia portat a exercir les feines assalariades submergidament, sense que en cap moment aquesta identificació els estalviés la participació en l'economia domèstica amb els seus ingressos.

La mostra, encara que sense cap valor estadístic, permetia extreure una primera conclusió: les dones de les classes subalternes participen avui en el món del treball com ho havien fet les seves mares, i segurament ho faran les seves filles, cobrint amb l'especificitat de les seves aptituds i formació uns segments molt concrets del mercat laboral i ho feien i fan precisament en els sectors que per la seva singularitat permeten incorporar la mà d'obra femenina no qualificada de manera poc traumàtica. El reflex que arribava a partir d'aquestes històries familiars no oferia massa imatges de servituds i explotació, sinó que exposava amb naturalitat i formant part de l'aprenentatge de la vida, una incorporació molt precoç al treball assalariat que comportava una docilitat a sotmetre's als durs condicionaments, situació que es mantenia en alguns casos fins al matrimoni o la maternitat i, en altres, fins a la crisi dels anys 70.

Articles

DE CASA A LA FÀBRICA I DE LA FÀBRICA, A CASA

Les clàssiques firmes del tèxtil foren l'escenari més freqüent de la incorporació al món laboral de les àvies i mares, no sols de la mateixa vila de Molins de Rei, sinó també d'altres poblacions del voltant. Una alumna ho explicava així:

«Quan la Montserrat tenia tretze anys, hagué de deixar l'escola per anar a treballar. La Montserrat anà a treballar a la fàbrica tèxtil Can Malvei, on un any més tard treballà també l'Eulàlia.

Aquesta fàbrica se situava als afores de Molins de Rei i hi treballava gran part de la població de Molins de Rei, Sant Vicenç i El Papiol.

Era un edifici gran, que constava de quatre naus, una a cada pis. En la més alta se situaven les oficines i a les altres hi havia els telers i tota la maquinària. Can Malvei era una tèxtil que produïa cobrellits i productes de tapisseria. Era una fàbrica on treballava molta gent, i, és clar, els sous eren baixos.

La Montserrat començà treballant a la primera nau, fent bitlles per a les màquines teixidores, i uns anys més tard la traslladaren a una altra nau on feien els dibuixos dels telers.

Les germanes que treballaven a Can Malvei havien de fer cada dia un llarg recorregut des de Sant Vicenç dels Horts a Molins de Rei i viceversa, ja que uns set quilometres separen les dues poblacions»

Anys després, la industrialització dels pobles del voltant va evitar aquests desplaçaments, com es narrava en una altra d'aquestes històries:

«No va ser fins a l'any 1963 que va començar a treballar de debó a una empresa anomenada Samaranch, que era una fàbrica tèxtil on es va mantenir sis anys.

La pega més gran que li trobava era que la feina no estava en el mateix poble on ella vivia, sinó a Molins de Rei i quan li demanaven que hi anés molt d'hora havia de dir que no podia perquè tant d'hora no hi havia autobusos, però si l'obligaven havia d'anar-hi caminant. I el cert és que a ella i a les seves amigues no els feia gaire gràcia. Per això, quan li van oferir una feina semblant al Papiol la va acceptar. La nova empresa on començava a treballar era MARTO S.A., també dedicada al sector tèxtil.

Quan la van fer fora d'aquesta empresa, va estar durant uns mesos fent guants a casa seva, però en aquest mateix any, uns mesos després de casar-se, va trobar una nova feina a Molins de Rei, en aquest cas en una fàbrica de productes químics. Treballava unes vuit hores al dia i només tenia una hora per dinar. En general, els sous eren baixos.»

Les oportunitats laborals no van ser les mateixes per a les dones provinents d'altres zones de l'Estat, moltes de les quals van iniciar-se laboralment en el servei domèstic:

Ordidores d'una fàbrica tèxtil santfeliuenc a l'any 1935 (AHC de Sant Feliu de Llobregat).

«Moure'm per Barcelona suposava tota una aventura sobretot si no hi estaves acostumada. Agafar tramvies i autobusos era difícil al principi, però t'hi anaves acostumat. Vaig entrar de tercera cambrera, i després de primera cambrera. El sou era de 700 pessetes al mes. A la casa et donaven el menjar i la roba. Els meus dies lliures eren els dimecres i els diumenges, que aprofitava per sortir amb les amigues i anar al cinema, a passejar o a ballar».

La fàbrica no apareix mai com un espai d'explotació sinó com un entorn laboral que potencia l'accés a determinats serveis o bé que permet l'ascens social:

«Durant l'horari feiner de la meva dona, els nens es quedaven a la Casa Cuna, que era com una guarderia que pertanyia a Can Samaranch, on només podien anar els fills dels treballadors. Els productes alimentaris procedien de l'economat de l'empresa. Gràcies a les facilitats de l'empresa, era més fàcil viure».

«Vaig anar a treballar a una fàbrica de sostens, m'agradava molt i tenia molta voluntat per cosir (una afició que encara m'agrada i la veritat és que em defenso força bé). Això va fer que un matí em donessin una sorpresa. Em van fer encarregada de les altres dones de cosir. D'aquesta manera podia guanyar més diners».

Les repercussions de la duresa de la vida fabril sols apareixen citades per la generació de les àvies:

«Quan el meu avi va morir, la meva àvia va entrar a treballar en una empresa de tints. Allà cobrava deu pessetes menys que els homes per fer la mateixa feina... A les tardes treballava fent feines per les cases. En aquesta empresa de tints va estar treballant durant 24 anys ja que es va haver de jubilar anticipadament a causa d'una llarga enfermetat dels ossos».

D'altra banda, la fàbrica integra mentre la dona és soltera i la rebutja en arribar al matrimoni o a la maternitat, com palesen aquestes dues històries :

«Va estar treballant en una empresa de faixes, la Turbo, i cosia per a una dona. Tot això es va acabar quan es va casar, es va dedicar a les feines de la casa, a cuidar les seves filles i a fer depilacions a casa».

«L'any 74 la meva mare va deixar de treballar a la EKO perquè allà no volien dones casades, però el mateix any es posà a treballar en una petita empresa d'electrònica on sols treballen dones, perquè a l'amo li surt més a compte perquè el sou d'una dona és més baix que el d'un home i més o menys fan la

mateixa feina. Solament té un home d'encarregat i un altre a l'ordinador»

La submissió a les regles del joc estipulades sembla regir també el procés de les successives pèrdues del lloc de treball per arribar a assumir també, quasi com a procés natural, la duplicitat del treball assalariat no reglat i el treball domèstic, embolcallada per la nominal superació de la condició de dona treballadora per la de mestressa de casa.

LA SIGNIFICACIÓ DEL TREBALL FEMENÍ. LABORALITAT I IDENTITAT SOCIAL

No fa gaire la meva filla petita em va preguntar si jo treballava com a ensenyant perquè així ho volia perquè després d'haver vist un programa de TV3 s'havia convençut que les dones eren molt més felices marginant-se de la vida laboral i que en tot moment teníem la capacitat de triar entre alliberar-nos de la duplicitat del treball domèstic i professional i optar per una vida pautada d'una manera més «femenina» i centrada en la llar.

No em va costar gaire convèncer-la del parany televisiu perquè les entrevistades en cap moment havien revelat quins eren els recursos econòmics que els havien permès deslliurar-se d'una vida laboral establerta, ni, en cap moment, explicaren quins eren els peatges a què havien de sotmetre's per quedar-se a gaudir de la «tranquil·litat» domèstica.

Aquesta anècdota va ser l'altre detonant d'aquest article mitjançant el qual voldria també fer una reflexió sobre el fet de la laboralitat com a component essencial de la identitat -tant dels homes com de les dones-, a la qual contribueix també en donar-se'n la manca. I com a l'igual que els aturats d'un o altre sexe, les mestresses de casa afronten la seva identitat social marcades per l'estatus econòmic en funció del qual gaudeixen de més espais de realització personal al marge d'una professió remunerada.

Si com deia Hannah Arendt llibertat i necessitat són complementàries, com podem deixar-nos seduir pels miratges d'una pretesa societat de l'oci que sols endolceix publicitàriament l'amarga cara de l'atur? Si a França, «el 1989, el 41 % dels assalariats veien en el seu treball, a part del sou, l'ocasió d'iniciar alguna cosa interessant o apassionant,... i 8 de cada 10 francesos consideraven el 1990 que una dona no pot realitzar-se si no te un ofici», si «sols una minoria (15%) opinava que deixaria de treballar si «tingués recursos»,² com podem acceptar sense dir res que aquí es faci publicitat del «retorn a la llar», com si fos el pas a donar inequívoc cap a la felicitat. Encara que sembli un eslògan molt gastat cal reiterar que el camí per a l'emancipació de les

dones passa per un tracte igualitari en les oportunitats d'estudis i treball i que en manca aquestes, les dones afronten el seu futur de manera diferent segons els seus orígens familiars o bé es veuen abocades a un matrimoni no exempt d'hipoteques personals de tot tipus.

En moments com els d'ara, en els quals parlar de classes socials sembla anacrònic, cal recordar que existeixen prou diferències de qualitat de vida entre la població per continuar fent servir el terme i que aquestes tenen un origen històric. És per aquesta raó que no podem acceptar la divulgació del parany que planteja la nostra societat postindustrial a les dones, quan, en situació d'extensió de l'atur, se'ns assegura la felicitat domèstica en privar-nos del treball, sense especificar que, en cas de necessitat econòmica individual o familiar, les dones continuaran fent les feines remunerades en unes

condicions d'aïllament i marginalitat legal, especialment vulnerables a l'explotació.

Cervelló, novembre de 1995.

NOTES

(1) Aquest treball va ser plantejat conjuntament amb els professors Montse Gaya i Joan Margarit. Les històries citades en aquest article pertanyen a un únic grup classe. Van ser redactades per la Raquel, la Montse, el Ricard, la Carla, el Carles, les Iolandes, el Nico, les Laies, les Susanes, l'Esther, la Victòria, les Lolis, la Romina, les Martes, el Guillem, la Silvia, la Sònia, el David, la Regina, la Meritxell i els Sergis.

(2) LIPOVETSKY, G. *El crepusculo del deber*. Anagrama. 1994. pàg.182 i 183.

Articles

Treballadores de Can Bertrand a Sant Feliu de Llobregat, a voltants de l'any 1898
(AHC de Sant Feliu de Llobregat).

